

NEMZETI TÁRSALKODÓ

Aprilis 26dik napján 1836.

LÁTOGATÁS HAHNEMANNÁL.

Auquier Lajostól.

Schweitzzi, német és csehországi sok útaimban, melyeknek részint az a' czélok is valahogy korunk híres embereivel megismerkedjem, nem feledhetém-el a' német Hippocratest, kinek orvosi radicalismusa annyi professor 's gyakorló gyógyász régi szokásaival szembe szökik 's a' kórházakba és egyetemekbe szakadást hoz, azt az óriási szemlélő tehetségű férjfit, ki, ha csak mint gondolkodó is, a' tudomány történetében megkülönböztetett helyet foglaland.

Május 19kén 1833ban Lipséből Hálán 's Dessau át Köthenbe utazám. Köthen egyike azon számos fővárosoknak, kiknek egy herczeg ott lakta ad egy parányi élénkséget, de a' mely Hahnemann által messze földön is ismeretessé lehet. Ennyit tehet egy ember, egy eszme. A' hajdan pusztá vendég fogadó, melybe bészállék, most tömve vala muszkákkal, spanyolokkal, angolokkal és dánokkal, kik a' nagy homoeopathhoz jöttek tanács kérdeni. Majd minden más fogadó és magános házakban is valának idegen betegek.

Megérkeztem után mindjárt Hahnemannhoz vezettetém magamat 's egynehány hitvány utszán

áthaladván egy csinos házhoz juték a' Töltés utzában (Wallstrasse); e' volt az övé. Három iszonyu kutya kemény ugatással fogada; bébo-sátának 's kérének, hogy várjak,

Egyedül lévén körül pillanték. Egy földszin-ti szobácskában valék; festett falak néhány képpel, egy szegletben vas kemenczét, egy kihúzó szekrény porcellán edényekkel, egy író asztal és felette néhány könyves pólcz, középben egy kerek asztal 's három négy szék egy pamlaggal — Németnek elkerülhetlenül szükséges butorral — ezek ötlének szemembe. A' könyvtár minden tudóséi közt kétségkívül a' legkisebb három polczon álla, 's Hahnemann talán annak is kiszeretné hányni felét. Természet' históriai, általános orvosi, bonczolási könyvekből és saját nyomtatott vagy írott munkáiból áll. A' falon függő képek magának Hahnemannnak arczképei valának olajban rezen és émailban, vagy első tanyitványaié 's kedvenczeiéi, mint Trinksé, Wolfé 'sat.

Nem sokára megnyilék az ajtó 's egy kised embert láték bélépni fekete sapkával, háló köntösben 's czipőben. Ez a' ritka fejr hajju, finom éles vonásokkal bíro, lelkes ábrázatu, vékony ajku, 's vizsga tekintésü ember legfeljebb 65 évesnek látszik, holott csak nem 80 telet látott; oly ép az ő sovány, de izmos teste. Ezen festésben már megisméri olvasóm a' kötheni öregget. Beszélgetésünk alább következik; francziául beszélénk, 's ha ottan ottan megakadt, ennek nem annyira a' nyelvnek hatalmában nem léte, mint az a' vágy látszott okának lenni, hogy tisztán 's ékesen fejezze-ki magát. A' beszélgetés elevenültével helyesen 's könnyen kapá a' szókat.

„A' doctor úr bennem nem beteget lát, hanem minden jó 's az emberiségre nézve hasznos dolognak buzgó bámulóját, 's ezért felettébb kel-

le vágnom a' híres Hahnemannal megismerkedni 's neki ifju tudósok által bémútattatni, kik magukat fiainak; 's őt apjoknak nevezik. “

„Isten hozta az urat! — Orvos-e? “

„Nem, doctor úr, nincs szerencsém a' Rabelais köntösét viselni. “

Mosolygott.

„Azon örvendek. Ön tehát, sem allopatha, sem antipatha, még csak nem is homoeopatha. Örvendem, hogy megmondá. Ellenségeim gyakran kémekeket küldenek hozzám, kik aztán rólam a' legbalgább híreket terjesztik. “

„Még is minden nap szaporodik barátai száma. Én a' tudományos világ legelőtűnőbb férjfiától hallottam mondani, hogy nyilván Ön pártjára állanak, Savigny pl. nem győzi eléggé magasztalni Ön methodjának az ő egészségére való csuda hatását, 's a' vén Hufeland is, a' burkus orvosok fejedelme nem átalja a' homoeopathia jótékony foganataiban hinni. “

„Ohajtom hogy őszinte legyen ebben. “

„Annak kell lennie, mert szereti az igazságot. Tudja, mit monda egyszer nekünk saját házánál? „Én betegeimet három kategoriákra osztom: azokra, kiket a' természet hamarabb meggyógyított volna, mint én; azokra, kiket éppen oly hamar gyógyít mint én, és azokra, kiknél én segitettem a' természetet. “

„Nem rossz, de a' holtak? Azokat csak nem látja? “

„Nem vak ő semmi iránt. “

„'S mit mondanak Franciaországban rólam. “

„Franciaországban, mint Ön tudja, soká tart míg egy külföldről jövő uj eszmét elfogadnak, de ha egyszer el van terjedve, hamar előhalad; két három év alatt Ön methodja furoret fog csinálni, azt előre mondom. “

„Nó, meglátjuk, meglátjuk. 'S mi módon gyógyítják Önöket orvosaik? “

„Mindég csak úgy, doctor; ferdőre küldenek 's eret vágatnak, hogy gyönyörűség nézni.“

„Igen is újabb orvos tudományuk sarka a' nadály.“

„Mint kormánynak sarka.“

„És még is sok jó van a' Broussais rendszerében, csak kár hogy gyógyulásra vezérlendő sok test nem állhatja azt ki. Mindazáltal ő az első Francziaországban, ki a' tudományt okos útra vezette 's egy rakás haszontalanságtól, 's akadálytól megtisztította. Így mi mind ketten, ám-bár egészen különböző pontokból kiindulva, hasonlóbb következményekre jutottunk, mint egy előre gondolnák. . . . A' tevetek (facta) melletttem fognak szólni. Európa csak nem minden országai viselék egy ideig a' kormány pálczát az orvos tudományban: Spanyol, Olaszország, Anglia, Francziaország több ízben, most Németországon a' sór. Ó, jól tudom én, hogy sok ember szeme előtt csak charlatan, némi Cagliosto vagy talán Illuminatus vagy valami phantasticus doctor vagyok! Hogy is ne hinnék, hisz annyiszor prédikálták nekik! Rágalmazóim egész keresztényeni alázatosságban terjesztik, hogy hiúságból vagy haszonlesésből lettem homoeopatha, mert a' régi tanitmánnyal nem tudtam nevet szerezni magamnak. Szeréntök semmit sem találtam, semmit sem fedeztem-fel, hanem csak a' hajdani égyptomiak vagy talán chinaiak sophismáit ujitottam-meg! De mütassák-meg a' mit állitnak; czáfoljanak-meg tevetekkel, gyógyítsanak a' hol én ölök, — akkor aztán hitelt fognak szavaik érdemleni. Hát hogy jutottam én a' rendszeremhez? Nem 10 évet fordítottam-e én az egyetemi tanulmányokra, gyakoroltam magamat

a' leghiresebb mesterek alatt a' betegek orvoslásában; nem disputáltam nyilvánosan 's nem szerettem-e magannak fényes praxist? 'S ha ily siker után a' csata piaczról visszavonultam, nyereséges helyzetemet oda hagytam, miért cselekedtem ezt? Meggyőződésből Uram. Én mindennek előtt becsületes ember valék, 's kétségről lassanként azon meggyőződésre jutván, hogy az orvos tudomány csalfa úton jár, nem akartam az emberiség megsértése vétkébe esni. A' rosszat látva, de ellen szerét nem ismerve magányba vonultam. Némi idegen nyelven irt könyvek fordításával foglalatoskodám, melyek közt vala a' Cullen gyógyszer tudománya is. A' „chinárolí“ cikkely figyelmet ébreszte bennem. Századok óta ismérik ezen állománynak hideg-
 lelés gyógyításabeli bámitó foganatát. De ez a' foganat miként esik-meg? A' szerző magyarázatai éppen nem elégitének-ki, 's eltökéllem mélyebben belé ereszkedni a' dologba. Jókora adagot vevék-bé ezen orvosi szerből, 's mely nagy vala megütközésem! Csak hamar utána éppen oly hideg borzadást érzék, milyennel maga a' hideg-
 lelés jár. Tehát egy mesterséges hasonló nyavalya fojtotta-el az igazi nyavalyát! Reszkettem örömben, a' homoeopathia meg vala találva. Miért ne lehetne általános az a' törvény? Miért ne volna minden nyavalya hozzá hasonlóval gyógyítható? Ez a' gondolat fergott mindjárt eszemben. Emlékezém hogy már Hippocrates sejtette, félig felfedezte volt ezen igazságot, de, szerencsétlenül, nem bibelődék tovább vele. Most már a' nyavalyák orvoslását egészen más szempontból nézém, mint eddig szokták volt; semmi sem tartóztathata vissza az igazság felfedezésétől 's esküvém hogy testel lélekkel neki állok egy oly tudománynak, melyben annyi teremteni való

van. Nagy buzgósággal 's rendkívüli örömmel kezdém vizsgálni minden; orvosi szer foganatainak saját képi symptomájit, magam; magaman számos próbákat tevék, vagy a' mi mind egy, minden mesterséges nyavalyat meg adék magamnak, a' melynek felgerjesztő anyagját megkaphatám. Lehetlen leírnom mennyibe kerültek nekem nem csak dolgom 's éjszakázásaim, hanem azongyakran veszélyes szenvedések is, melyeket naponként előttem még isméretlen foganatu szerekek okoztam magamnak, melyeknek hatásait kockázattalossággal is kipuhatolni igyekszém. Mindezeknek kiállítására erősen meg kellegyőződve lennem azon magas hivattatásról, melyet az ég bizott reám. Nevezetes felfedezéseim nevelték bizodal-mamat 's szerencsésen megtudék határozni 6 — 700 különféle nyavalya esetet, pontosan kiszabott gyógyszereikkel. Csak ekkor mertem, de a' legnagyobb előre vigyázással, uj elveim haszonra fordíthatását néhány felhagyott betegen megpróbálni, 's mivel a' gondviselés első próbáimat tagadhatlan sikerrel koronázá, közlenem kelle azokat a' tudós világgal, hogy a' mesterséget 's emberiséget egyenes lélekkel ölelő orvosokat segédemre hívjam. Tanítmányomnak homoeopathia nevet adtam, mely a' mint Ön tudja két görög szóból van alakítva, melyek hasonló szenvedést jelentenek, mivel az ezen elven alapul: similia similibus curantur; a' régi orvos tudományt ellenbe allopathiának nevezék; mint a' melynek fő elve az enyimmével merőbe ellenkezik. Közzétételemnek következeit tudja Ön, valamint azt is minő akadályokat kelle meggyőzőnöm 's minő rágalmakat elviselnem. “

Itt a' doctor egyik leánya félbe szakítá beszélgetésünket 's én mondék: „ A' betegek nyug-

talánok lesznek, nem akarok továbbá akadályukra“ 's elbúcsúzám.

„Ne vegye rossz neven, hogy elüzöm,“ monda a' nyájas öreg; „látogatásaim estve felé megszűnnek, 's ha Önnek a' kötheni remete ismeretése nem felette unalmas, estve tovább folytathatjuk beszélgetésinket.“

Hívását nagyon örömetst elfogadám 's köröskörül sétálván a' várost visszatérek fogadomba. Második látogatásomkor kertében találám Hahnemannt, egy 20 — 30 lábnyi hosszáságu egyetlen egy sétáló helyén az öregnek. Egy úr ült mellette, ki nem sokára eltávozott. Előtte az asztalon egy pohár sert 's egy vastag könyvet láték; kutyáival játszott 's leányai egyike political ujságot olvasa neki. Meglátván engemet felkele előmbé jöve 's néhány szó váltás után monda: „Apropos, házas-e Ön?“

„Nem, doctor úr, de reménylem nem sokára az leszek.“

— „Házasodjék-meg hamar, házasodjék-meg. A' házas élet léleknek és testnek universalis szere.“

„'S Ön még is özvegyi állapotba él, doctor úr?“

— „Oh, nem tudom mindég így lesz-e.“

„Tudja-meg doctor úr, hogy ma sokat foglalatoskodtam a' homoeopathiával, 's egynehány betegét meglátogattam. Mínyájan csaknem fanaticus bizodalmat helyeznek az Ön mesterségében.“

— „Az igaz, határos a' fanatismussal, 's ez rendkívül elősegíti a' gyógyulást. A' hit az orvoslásban, mint a' vallásban, vigasztalja a' lelket 's alkalmassá teszi a' testet a' jó magbévételére. De tudja-e mi szerzi ezt a' hozzám való bizodalmat? — az hogy nem restellem betegeimet ki halgattani. Szabályul vettem magamnak: m i n d e n t m e g-

hallgatni, mindent felírni, kérdezni 's összevetni. Az allopátha urak azt hiszik hogy méltóságuk ellen vétnek, ha betegeiket meghallgatják, alig kérdezik őket 's mindég galoppban; a' mint látszik kitalálnak mindent. Én nem vagyok oly ügyes 's nincs kedvem úgy tenni, mint az a' bíró, a' ki ítéletet hozna a' nélkül hogy a' vádlottat kihallgatta volna, sőt nagyon fontos dolognak tartom a' beteget beszéltetni, még pedig kérdezősködés nélkül, ha aztán még szükséges, kérdéseket is teszek neki, de nem úgy hogy feleleteire befolyással legyek. Nem csak a' betegnek legcsekélyebb feladásait is meltánylom, hanem rokonainál is tudakozodom iránta. Nem csak a' nyavalya jeleit 's okait igyekszem kitanulni, hanem, tudakozodom a' betegnek egész életéről, szokásairól, characteréről 'sat. Mindezt tüstént felírom, mert az orvosnak szintoly kevéssé kell valamit csak az emlékezetéből felírni, mint a' festő vagy szobrász nem dolgozhatik az után, hanem mintája 's a' természet után. Ezen adatokat meggyűjtve, rendbe szedem, 's a' mellett Organonom, Orvosszertanitmányom *) 's a' Rückert Repertoriuma mindég előttem van, melyekben felkeresem az előttem lévő esetre leginkább illő szert. Meglévén győződve, hogy a' szenvedőt hiában nem kínozom teljes bátorsággal adom neki a' gyógyszert.“

— „Az ember szintúgy kíván beteg lenni hogy Öntől orvosoltassa magát. De minő reneteg munka!“

„Lássa, ez a' nyavalya historiáim **) utolsó darabja,“ 's mutatá az asztalon fekvő vastag könyvet, „Még negyven ilyen áll könyvtáramban. Ezen nyavalya históriák azonban napi mun-

*) Arzneymittellehre.

**) Krankheitsgeschichten.

kámnak csak kis részét teszik; levelezésem foglalja-el napomnak nagyobb részét; mért a' mint Ön tudja tanitmányomnak egyik jótéte az, hogy a' beteget egész bátorsággal lehet orvosolni, a' nélkül hogy az orvos és a' beteg lássák egymást.“

— „Hát külső látogatásait 's orvosi szerei készítését hogy viszi?“ — Az utolsó nem igen ad többé dolgot nekem, leányaim dolga az, az én felügyelése alatt. Látogatásokat nem teszek, házomtól el nem mennek ha a' Pápához hívnának is. A' kik velem akarják orvosoltatni magukat hozzám jönnek vagy írnak nekem; a' többit egy idő oltá dr. Lehmann látogatja, kit csak most láta, 's a' ki teljes bizodalmaimra méltó. Ez a' szerfeletti munka az igaz nem mindég van inyemre, nem azért mivel nincs sem vasárnapom sem inepnapom, ezért nekem a' jó Isten megbocsát, hanem mivel egy minutát sem szentelhetek a' mesterségnek. Elhíheti, hogy egy betűt sem olvashatok azon szép könyvekből, melyeket nékem küldenek, sőt arra sincs időm hogy saját észrevételeimmal foglalatoskodjam.“

— „Ébresztőül szolgálhat ezen terbes munka mellett Önnek az a' tudomás, hogy a' homoeopathia mindég tovább tovább terjed.“

„Az igaz, kezdik méltányolni tanitmányomat. Vannak képviselői minden mivelt országokban, 's azt hiszem, mondhatom a' föld minden részeiben, Dr. Horatius Olaszországban terjesztette-el, Dr. Liedbeck Svéd és Dán országokban, Guey-rard, Simon, Desguidi és Euric Párizsban 's Lyonban ismertetik és Morduinoff admiral 's Bigel és Scider doctorok fáradozásai által Orosz és Lengyelországokban virágzik. Németország minden fővárosában vannak homoeopathicus doctorok. Angliában néhányan vannak, és az Egyesült Országokban, Nyugatindióban és Délamérikában Dr.

Hering; Major Williams és szegény fiam által hirdettetik — ha meg nem holt, mert rég nem kaptam tudósítást tőle. És az öreg szomorú képet vált.

Miután az üldözésekről beszélt, melyeknek ki volt téve, mondék neki: no's hát jöjjön Franciaországba, ott ment lessz rosz akarójitól 's egészen a' mesterségnek szentelheti napjait."

„Igen, hogy megköveztessem magamat. Miért lennének a' párizsi allopathák jobbak a' németeknél; sőt inkább nem kell-e nekik könnyebben felinduló véröknek lenni?"

— „De mitől félhetne, doctor úr? Legfeljebb caricaturáktól és caricaturák senkit sem ölnek, sőt még eszközök arra, hogy annál híresebb legyen az ember. Nem mindenre csinálnak caricaturát a' ki szeretné."

„Caricaturákban nálunk sem volt fogatkozás; Berlinben csináltak néhányat reám, igaz hogy nem furcsákat és könnyedeket, mint Önöknél szoktak; hanem otrombákat. A' legkevésbé rosszak szereim kicsinységéről vétettek. Lerajzolták miként vetek egy ismeretlen állományból egyetlenegy szemecskét a' Spreebe. Ez az egész folyórábat, 's minden abból ivó állatokat szökösésre 's tánczolásra kénitet.

— „Éz legalább ártatlan tréfa."

„Annál inkább, hogy én magam sem tudom tökéletesen megmagyarázni magamnak azon párányi adagok foganatát 's nem kívánom, hogy szavaimat evangéliumnak tartsák. De a' dolog valósága igaz, és állításomat a' tapasztalás ítélőszéke eleibe bocsátom. Csak azon panaszkodom, hogy sokan, kik felvilágosodottnak tartatnak oly állitmányok ellen támadnak, melyeket én tudományos bizonyítmányokkal támogattam, feltámadnak, 's vizsgálás helyett személyemet sértegetik.

— „A' lángész mindég inkább félhet a' tudós, mint a' tudatlan községtől.

„A' tanulatlanok kétség kívül nem értik a' dolgot, de nem is ítélnék; amazok pedig ítélnék, holott ők sem értik jobban.

Még egy ideig beszélgettünk, de késő idő lévén szerénytelen lett volna látogatásomat hosszabbítani. Eltávoztam előtt mondek: „Még csak egy kérésem van Önhöz, itt az emlék-könyvem, több jeles emberek nevei vannak benne, kiket meglátogattam, tegye azonjóságot ragassza hozzájuk az Önét.“

„Szívesen; örömet vagyok jó társaságban.“

— „De legalább ne bánják úgy velem mint a' Faust tanítványával.“

„Nem vagyok Mephistopheles. Lássá kedvelt mondásomat irtam belé: *Sapere aude.*“

— A' mondás jó, nem csak az orvos tudományban hanem az életnek minden helyzeteiben is. Kezemhez vevém a' könyvet 's amaz éles, finom kézírást találám benne mely egyszersmind éleselmének, lelkinyúgalomnak, és a' kéz szilárdságának tanuja.

Végre búcsut vevék az érdekes vén embertől, ki még egyszer ismétlé: „házasodjék-meg, házasodjék-meg; a' házas élet testnek, léleknek universalis szere.“

Azóta másod ízben követé Hahnemann ezen maga tanácsát. Egy jeles, és még fiatal párizsi-né, d' Hervilly kisasszony, veszedelmes nyavalyájában hozzá folyamodott vala 's meggyógyítván hálából 's jeles esze iránti tiszteletből életepárja kívána lenni a' 80 éves doctornak, 's büszkének érzé magát hogy éltét neki szentelheti 's egy oly híres nevet viselhet. Hahnemann vagyont át adá gyermekeinek, 's családjá kívánságának 's bámulói kéréseinek engedve Párizsba úta-

zott. Meglátogatám ottani kecses lakhelyében, hol szeretetre méltó feleségtől ápolgatva éltét szerett mestersége 's a' drágán vásárolt nyugalom között osztja-meg. Csak kevés számú válogatott beteget orvosol, 's a' többit még ifju tanítványainak hagyja, kiket szeret maga körül látni, 's tanácsával segít. De bár mily becsben tartja is ezen ifju tudósok társaságát, hatalmasan eltaszítja magától azokat, kiket hamis atyfiaknak és charlatánoknak nevez. Némelyek a' homoeopathiából gyalázatos nyerekedés módot csinálnak, nem meggyőződésből, hanem csak czégérül fogadják-el és összevegyitik az allopathiát a' homoeopathiával, mi a' józan okosság minden szabályaival ellenkezik; mások ismereteik hijányát lármás szók özöne alatt rejtik-el, 's beteg látogatásaikat színjátékká teszik, holott az új tanítmány teremője, most folyvást azzal foglalkozik, hogy vizsgáljon 's észrevételeket tegyen. Miután Hahnemann Párizsba költözött, itt van és nem többé Németországban a' Homoeopathia, 's a' francia homoeopathák gyűlése, mely nem régiben Párizsban vala eldöntő befolyásu lehet az orvosi világra.

VÁNDA LENGYEL KIRÁLYNÉ.

Azon királyok közt kik Lengyelországot kormányozták, volt egy királyné a' ki megérdemlette a' maga századja bámulását; ez a' királyné Vánda vala. Iső Graechus 3dik lengyel király leánya.

Ezen fejedelem asszonyt, atya és fiu testvérei halálok után a' lengyel tronra jutván, szomszédjai bámulták, alattvalói pedig csak nem imádták. A' milyen magos és tiszta volt erényes lelke, éppen olyan tökéletes is igéző külső szép-

151-án. A Vánda ifjú herczegek közt a' kiket a' szerelem a Vánda rabjaivá tett, legédesebb reménnyel Rittagorás táplálta magát, mind birtokainak közelsége mind fámiliájának régisége okán melyet a' história írók egészen Tuiscoig a' Gomer fiáig, a' ki Japhet unokája volt, visznek-fel, mind pedig azért hogy ő is forrón szerette, a' szép királynét. — De be könnyen megcsalja az ember magát tüzes kívánságaiban, be könnyen lehetségesnek hiszi a' mit kíván 's azért milyen könnyen is megcsalodhatik! E' vala sorsa Rittagorásnak is — Vánda tudta ugyan magát szeretettni, de mást szeretni, a' mint látszik, nem termett vala. Azért azon házassági szövetséget is, melyet neki Rittagorás ajánlott, állandóul megvetette mind azon hasznokkal, melyek aval öszvekötenők valának, 's örömmel, melyekben őt, ezen szövetség részeltethette volna. Rittagorás Vándától üres kosarat kapván azt igen sértő megvetésnek tartá nem gondolván-meg, hogy ez a' szép királynében nem megvetés, hanem a' magános életnek szerelme, elcsüggedve tért vissza, hát országába, 's onnat a' következő levelet írá Vándának:

„A' Felsőged szépsége és kitünő erényei engem imádójává, de megvetése ellenségévé tettek; hadra készülök, 's pusztulást viszek magammal a' Felsőged országába, 's elcsüggedésemet tartományainak inséggel lejendő elborittásával akarom tudtára adni. Azért jelentem hogy Felsőged is készüljön. Ha elesem a' hadban, úgy essem el, mind Felsőgednek véres áldozattya. Ha győzök — úgy is a' győzedelmes örökösön rabja lejend, a' szép Vándának.“

Nem kevés csudálkozással és bánattal vette Vánda ezen levelet, 's alattvalóihoz való szeretetből, megborzasztotta a' hadnak csak képzete

is, de magos virtussát legkisebbé sem tőben, hol messé, hanem így ira Rittagorásnak vissza:

„Nagyon sajnálom hogy egy olyan derék herczeg, kit én nagyra becsülök, olyan indulattal viseltetik erántam, mely engem kénszeritt, hogy megvessem a' mivel engem vádol. Köszönöm azonba, hogy veszedelmes szándékáról tudosítani méltóztat. — Én készen leszek az ellent állásra; sőt meg is előzném a' herczeget, ha a' megbánásra időt nem akarnék adni. Gondolya-meg azonba, hogy ha én győzök — egy leánytól győzetteget meg; ha győzni fog — úgy sem lesz soha ura a' Vánda szívének.“

Ez a' levél sem csendesítette-le a' Rittagorás dühösségét, hanem haddal indult Lengyelországba, de Vánda is eleibe ment. — Kevés idő alatt két igen véres ütközet történék az ellenséges felek közt, a' mikor Vánda kezébe tartván fegyverét annyira megbátrittá katonáit példája és szava által, hogy Rittagorás tőle megverettetvén szaladásra vevé a' dolgot, sőt bűnét és megverettetését szégyelve meg is ölé magát. Ezen győzelem után Vánda is a' mit fájdalom nélkül említeni sem lehet, a' Visztula vízébe szökött elhittetvén magával hogy tartoznék ezen áldozattal az Isteneknek, a' kik szüzességét eddig megtartották a' melyet most nekik szentelt.

Gödri Ferencz.

IVik AMURÁT TÖRÖK SULTÁN,

Negyedik Amurát Török Császár volt az első ki a' nemzet sultánjai között, legelőbb meg-részegeedett, hogy mi adott néki arra alkalmaztosságot megérdemli az elbeszélést 's megjegyzést. — Egy alkalmaztossággal ő a' török császárok szokása szerént álköntösbe a' köz piacon sé-

tálván, öszve találkozott egy a' részegség miatt dőlénkező Bekri Mustafa nevü köz emberrel. Ezen látvány új dolog lévén előtte; kérdezé: mi baja lenne az embernek? Részeg — azt felelék a' körülle valók. — A' Császár hogy mitől részege-dik-meg az ember megakarván érteni megállapo-dék, de Bekri hatalmason parancsolá hogy ályon ki utjából, Amurát ezen vakmerő bátorságon elbámulva meg nem álhatá hogy így ne szóljon hozzá: Hát nyomorult nem tudod-e hogy én a' sultán vagyok? Hát te, így felele a' török, hogy engem Bekrinek hívnak? Ha nekem adod Konstantzinápolyt én megveszem 's te akkor Mustafa, én pedig a' sultán lések. Amurát még jobban elcsudálkozván kérdé, mivel akarná megvásárolni Konstantzinápolyt? A' nem a' te bajod így felele a' részeg; mert én téged is megveszlek, téged a' ki egy rab asszony fia vagy. Ez a' beszéd igen bámulásra méltónak tetszék a' nagy úr előtt; azonban azt is megértvén hogy a' Bekri esze kevés időre megjöne, béviteté tulajdon udvarába; hogy megtudhassa mit gondolna a' megtörténteokről, azokra reá emlékeztetődvén. Egy néhány óra eltöltével Bekri Mustafa, a' ki egy sok drágaságokkal felékesített szobába aludt, felébredvén, nagyon elbámult helyzetén. Elbeszéli előtte történetét, valamint a' sultánnak tett ígéretét is. A' nyomorult, ezen halálos ijedtségbe jött, esmervén az Amurát kegyetlen természetét, egy szempillantásig sem kételkedett meggyilkoltatása felől. Azonba öszveszedé lelkének minden erejét, hogy valami módot találjon halála eltávoztatására. Elhatározá tehát tettetni; megint hogy félelmébe mingyárt meg hal, ha bort nem adnának elevenítésire, Örzői félvén ne hogy meghaljon, míg a' Császár eleibe állitódhatik, egy butelia bort hozattak számára, melyből egy ne-

hány cseppet lenyelvén a' többit köpenyegé alá rejtette. Ezután kevéssel a' Császár elébe vitetett, a' ki ígéretére emlékeztetvén parancsolá, hogy a' Konstantzinápoly árát fizesse le, a' mint már megígérte. A' szegény török a' butéliát elő vévén így szólla: oh Császár! imé itt van, a' mi velem tegnap Konstantzinápolyt megakarta vétetni, és ha te azon vagyon birtokába lehetnél, a' melyel én akkor birtam többre becsülnéd azt, a' világ minden országainál. De hogy hogy eshessék-meg az, kérdé Amurat? Arra nem kell egyéb, monda a' részeg csak ezen isteni cseppeknek megivása. A' Császár curiositásból megkostolá 's jót is ivék belőlle, a' következése csak hamar is megtetszék egy olyan főbe, a' ki eddig soha sem érzette a' bor szeszt, jó kedvűvé lett, 's minden érzékenységei úgy annyira felnyilvának az öröme- nek, hogy mostani állapotjában sokkal több gyönyörűséget érze, mint fényes méltóságában. A' császár ezután is illogatott, de lerészegedven mély- álomba merüle, a' melyből éles fő fájdalomra ébredettfel, mely a' kostolt gyönyörűséget vele felejtette. Hivatá mingyárt Bekri Mustafát, 's haragosan pirongatá betegségéért, de Mustafa, a' kit a' tapasztalás az ilyen szinü dolgokban böltsé tett vala, életét köté belé hogy Amuratot mindjárt meggyógyítja, ha szová fogadván, orvosság helyet bort kezd újra innya. A' sultán megegyezék abba 's mindjárt jó kedve is vissza jöve 's nyavalyája is eloszlék. Ezután haláláig mindennap megrészegedett; Bekri Mustafát pedig titkos tanácsossává tette, a' kinek mint ivó pajtásnak, mindenkor ő magossága mellett kellett lennie. Halála után pedig igen nagy pompával a' pintzebéli hor- dók közé temettette 's idővel azt is kijelentette hogy ezen hív tanítója és tanácsossa halála után egy boldog napot sem töltött-el. —